

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ТВОРЧОСТІ

Ігор ЮРЧЕНКО

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну та основ архітектури Інституту архітектури НУ "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОЦЕСУ ФОРМОТВОРЕННЯ

***Анотація.** Розглянуто закономірності становлення універсальної моделі формотворення, визначено взаємовідношення складових елементів процесу формотворення речі, теорію та практику дизайн-діяльності, особливості формотворчого методу та стилю, форми речі та її вплив на функціонування соціокультурного та предметного середовища. Досліджено статичний і динамічний стани універсальної моделі.*

***Ключові слова:** універсальна модель формотворення, теорія й практика дизайну, категорії проектної діяльності, формотворчий метод і стиль, статика й динаміка універсальної моделі.*

Процес формотворення дизайн-об'єктів відбувається в межах взаємовпливу теорії та практики дизайн-діяльності. У результаті історичного розвитку дизайну відбулося чітке формування понятійного апарату, категорій проектної діяльності та складових елементів формотворення у відносно цілісну фахову систему. Однак у теорії та практиці дизайну відбуваються процеси постійного оновлення, розвитку та вдосконалення понятійного апарату, морального старіння предметних форм і, відповідно, зміни історичних стилів, методів та підходів формотворення. З огляду на це, час від часу виникає проблема перегляду усталених понять і категорій, узагальнення та систематизації нових здобутків у формі побудови фахово-спеціальних і універсальних моделей. Побудова таких моделей дає можливість на їх підставі розробляти нові концепції та підходи до процесу формотворення сучасних предметних форм.

Метою статті є визначення складових елементів універсальної моделі формотворення речі як абстрактного явища, притаманного будь-якій формі дизайн-об'єкта, визначення взаємозв'язків між складовими моделі та побудова відповідної

інфографіки, на якій були б візуально зафіксовані результати дослідження. У межах сформульованої мети необхідно виконати наступні завдання: визначити складові елементи процесу формотворення речі на основі дослідження історії розвитку теорії та практики дизайн-діяльності, побудувати відповідну модель; визначити складові елементи та загальний порядок проведення проектних робіт, побудувати відповідну модель; розробити модель процесу формотворення речі; визначити складові елементи формотворчого методу та стилю; розглянути портрет речі та її функціонування в умовах соціокультурного та предметного середовища; розглянути статичний і динамічний стани складових елементів моделі формотворення речі, їх взаємовідношення; визначити перспективи розвитку окресленої теми.

Для визначення складових елементів процесу формотворення речі, порядку проведення проектних робіт і формування універсальної моделі формотворення речі були використані фахові літературні та електронні джерела. Загальним питанням історії становлення та розвитку дизайну, категоріального апарату присвячено достатньо джерел [1], а також специфіці формування методології дизайну та аналізу прикладів побудови моделей в дизайні на основі формальних підходів [2], процесу формотворення, особливостям композиційного формотворення [3]. У колективній праці ВНДІТЕ “Методика художнього конструювання” розроблено категоріальний апарат проектної діяльності, процес проведення проектних робіт, засоби проектування, однак залишилась поза увагою категорія естетики, її роль і місце в системі дизайн-діяльності. Проблема категорії естетики комплексно розглянута в теоретичних розробках професора Вищої школи мистецтва та дизайну м. Халле (Німеччина) Хорста Кольке.

Для формування уявлення про процес створення речі необхідно побудувати кілька теоретичних моделей, які б наочно могли продемонструвати рівень складності такого процесу. Передусім необхідно уявити безпосередньо складові елементи дизайн-діяльності, процес проектної діяльності та детальний процес формотворення окремої речі як кінцевого дизайн-продукту.

Визначення складових елементів процесу формотворення

речі доцільно зробити на основі дослідження історії розвитку теорії та практики дизайн-діяльності. Достатньо інформативною для нашого дослідження є згадана “Методика художнього конструювання”. У результаті проведеного дослідження взаємовідношення складових елементів процесу формотворення запропоновано у формі моделі ідеалу дизайн-діяльності (іл. 1). Наведений рисунок ілюструє порядок взаємовідношення складових елементів такої моделі та методики їхньої реалізації. До таких складових елементів моделі зарахуємо: ідеал наочного взірця; проектну документацію; проектне завдання; процес формотворення об’єкта; категорії проектного мислення. Реалізуються складові елементи наочного взірця за допомогою визначених методик: ідеал наочного взірця реалізується за допомогою методів демонстрування еталонних взірців дизайн-об’єктів; проектна документація реалізується за допомогою розроблення документації, змісту проектних робіт і оцінки якості; проектне завдання виконується за допомогою розроблення стратегії та тактики проведення проектних робіт; формотворення дизайн-об’єктів відбувається в межах розроблення художньої мови або фахового методу формотворення; категорії проектної діяльності є результатом розвитку своєрідного теоретичного базису її понятійного апарату.

Модель ідеалу дизайн-діяльності неможливо уявити без розроблення логіки проведення проектних робіт. Детальний огляд дизайн-практики демонструє нам той факт, що передумовою появи будь-якої ідеї речі є процеси, що визначають потреби соціокультурного середовища. Народжена ідея речі через функцію втілюється у формі речі за допомогою морфології та технології (іл. 2). Основою для проведення проектних робіт є володіння базовими категоріями, принципами та прийомами формотворення, а єднальною ланкою складових елементів є категорія проектного образу. Однак природно виникає запитання: для чого нам потрібні знання у формі моделей? Відповідь є в межах завдань, пов’язаних з пошуком нових джерел і прийомів формотворення речі, визначенням статичних і динамічних станів процесу формотворення, а також пошуком відповідей на запитання — що є відносно вічним, а що є мінливим.

Для цього необхідно мати чіткі логічні уявлення про складові елементи проектної діяльності та їхнього взаємовідношення у формі моделей.

Структурні елементи розроблених моделей ідеалу дизайн-діяльності та проектної діяльності як методики проведення проектних робіт були використані при розробленні моделі формотворення речі. Розроблення структури й інфографіки такої моделі зображені на іл. 3. У основу моделі увійшли наступні блоки: процес формотворення, який ґрунтується на основі теорії та практики дизайн-діяльності та включає етапи проектних робіт (іл. 3.1); формотворчий метод або стиль (іл. 3.2); форма речі (іл. 3.3); соціокультурне й предметне середовище (іл. 3.4).

У наведеній моделі на іл. 3.1 процес формотворення на основі теорії та практики дизайн-діяльності включає два основні підблоки — це категоріальний апарат і базові поняття, розташовані в структурній послідовності, та етапи проведення проектних робіт. До категоріального апарату та базових понять зараховуємо: ідею речі; проектний образ; функцію; ергономіку; естетику, яка потребує детального вивчення та визначення її місця в загальній структурі категорій проектної діяльності; морфологію, яка включає структуру, матеріал, конструкцію, технологію. Визначені категорії позначені на схемі іл. 3.1 прямокутниками, що завершуються трикутноподібними стрілками. Стрілки в напрямі штрихпунктирної лінії вказують на крапки як візуальний образ наявності у формі речі означеної категорії. Підблок проведення проектних робіт передбачає наступні етапи: визначення ідеї та концепції створення речі, яка народжується в соціокультурному, предметному середовищі та визначається замовником проекту, а в навчальному процесі — програмою проектної дисципліни; подання технічного завдання, що його формулює замовник проекту в текстовій формі й дає дизайнерові; смислоутворення речі, що визначає авторську художньо-образну концепцію, тему, ідею та смисл речі; проведення передпроектних досліджень, метою яких є визначення передпроектних умов; визначення стратегії та тактики побудови проектних робіт; композиційне формотворення, що передбачає розроблення ескізних пропозицій; проектно-гра-

фічне моделювання; 3D-моделювання та макетування; проектну критику й оцінку; розроблення проектної документації. Етапи проведення проектних робіт, як позначено на іл. 3.1, перебувають у тісному взаємовідношенні з категоріями проектної діяльності. У результаті історичного розвитку дизайн-процесу цей блок (іл. 3.1) можна позначити як більш стабільний і такий, що має, порівняно з іншими блоками, статичний і відносно незмінний стан.

На категоріях проектної діяльності й врахуванні порядку проектних робіт ґрунтується формотворчий метод, напрям або стиль (іл. 3.2). Він надає формі речі оригінального й неповторного вигляду, відповідає актуальним вимогам сучасної моди, новизні й ціннісним орієнтирам, що панують у соціокультурному середовищі. Цей блок можна охарактеризувати щодо інших як такий, що має найбільш динамічний стан, оскільки підлягає постійній зміні, трансформації та розвитку. Однак він має в своїй структурі й сталі складові елементи — це теоретичні й практичні властивості, принципи, прийоми, методи й засоби формотворення, а також оригінальні складові художньої мови предметної форми (набір оригінальних крапкових, лінійних, площинних і об'ємних елементів).

У центрі запропонованої моделі на іл. 3 головне місце належить формі речі, позначеної у формі кола (іл. 3.3). На краю кола крапками позначено зв'язки з формотворчим процесом і категоріями проектної діяльності. Форма речі як артефакт несе сучасним споживачам і нащадкам інформацію про рівень розвитку історичного соціокультурного середовища, його ціннісні орієнтири й виступає своєрідним знаком-символом певної історичної епохи.

Завершена й виготовлена форма речі поступає до адресного споживача та в умови функціонування соціокультурного й предметного середовища (іл. 3.4), адаптується в ньому в певних часових межах. Такий стан функціонування речі можна визначити як присутність динаміки в статичності, де процес функціонування речі можна визначити як динамічний, а час і умови середовища функціонування речі — як статику. Нові форми створюють образ наявного соціокультурного середовища, ви-

значають норми й рівень життєдіяльності людини. Надалі існування в соціокультурному середовищі таких явищ як зміни світоглядно-філософського сприйняття середовища людиною, морального старіння стильових ознак форм дизайн-об'єктів, зміни технологій і матеріально-технічної бази впливає на появу нових концепцій ідей речей. Таку закономірність можна уявити у формі руху по колу, однак найбільш влучно цей процес можна позначити й як розвиток предметних форм по спіралі, де певні закономірності повторюються та накладаються, але просторово розірані в часі різними рівнями кіл спіралі.

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

— складові елементи процесу формотворення є базовими категоріями проектної діяльності, мають універсальний характер і можуть виступати в якості базису для побудови на їхній основі нових підходів і напрямів формотворення;

— проведення проектних робіт має чітку закономірність і етапність, а з огляду на історичний розвиток має доволі статичний характер;

— розроблена й запропонована модель процесу формотворення речі дає можливість побачити формотворчий процес як універсальну, цілісну та впорядковану систему;

— складові елементи формотворчого методу та стилю в умовах необхідності розроблення нових підходів і джерел формотворення виступають у ролі базисної основи для такої розробки;

— функціонування моделі процесу формотворення речі в системі соціокультурного й предметного середовищ демонструє її статичний і динамічний стани, які впливають на характер розроблення нових напрямів і методів формотворення.

Перспектива розвитку обраної теми вбачається у дослідженні нюансів її функціонування в умовах сучасного соціокультурного середовища та її застосування при розробленні сучасних стильових напрямів і методів формотворення у якості базової основи.

1. *Бойчук А. В.* Пространство дизайна [Текст] / А. В. Бойчук. — Х. : Нове слово, 2013. — 367 с. : ил. 2. *Granbrook Design: The New Discourse.* — New York, 1991. — 208 p. 3. *Аронов В. Р.* Теоретические концепции зарубежного дизайна [Текст] / В. Р. Аронов. — М. : ВНИИТЭ, 1992. — 122 с. 4. *Коськов М.А.* Предметный мир культуры [Текст] / М.А. Коськов. — СПб. : СПб ГУ, 2004. — 344 с. 5. *Визуальная культура — визуальное мышление в дизайне: Метод. материалы* [Текст] / В.Ф. Колейчук, А.Н. Лаврентьев, И.В. Рачеева и др. — М. : ВНИИТЭ, 1990. — 88 с. 6. *Даниленко В.Я.* Дизайн: Підручник. — Х. : ХДАДМ, 2003. — 320 с. : ил. 7. *Методика художественного конструирования* [Текст]. — М. : ВНИИТЭ, 1983. — 165 с. 8. *Design und gestalterische Grundaufgaben (Beildufige Anmerkungen zur Funktion des Design* [Електр. ресурс]. — Режим доступу / <http://www.storyal.de/story2010/gestalterische-grundaufgaben.html> (18.12.2010). 9. *Азрикан Д.А.* Методическая модель объекта дизайна [Текст] / Д.А. Азрикан // ТЭ. — 1982. — № 9. — С. 1-6. 10. *Курьерова Г.* Итальянская модель дизайна: Проектно-поисковые концепции второй половины XX века [Текст] / Г. Курьерова. — М. : ВНИИТЭ, 1993. — 154 с. 11. *Лидвелл У., Холден К., Батлер Дж.* Универсальные принципы дизайна [Текст] / Пер. А. Мороз. — СПб. : Питер, 2012. — 272 с. : ил. 12. *Московская школа дизайна. Опыт подготовки специалистов в Московском Высшем художественно-промышленном училище (б. Строгановском): Метод. матер.* [Текст] / ВНИИТЭ. — М. : ВНИИТЭ, 1991. — 180 с. 13. *Харьковская школа дизайна. Опыт подготовки дизайнеров в ХХПИ: Метод. матер.* [Текст] / ВНИИТЭ. — М. : ВНИИТЭ, 1992. — 116 с. 14. *Божко Ю.Г.* Основы архитектоники и комбинаторики формообразования. — Х. : Вища школа, 1984. — 184 с. 15. *Сомов Ю.С.* Композиция в технике [Текст] / Ю.С. Сомов. — М. : Машиностроение, 1987. — 288 с. : ил. 16. *Grundlagen Visueller Gestaltung: Dokumente zur Visuell-Gestalterischen Grundlagen-Ausbildung. Teil 1-4.* Hochschule für industrielle Formgestaltung Halle Burg Giebichenstein: Heinz Stamm, VBK/DDR; Interdruk, Graphischer Grossbetrieb. — 99 s.

Annotation

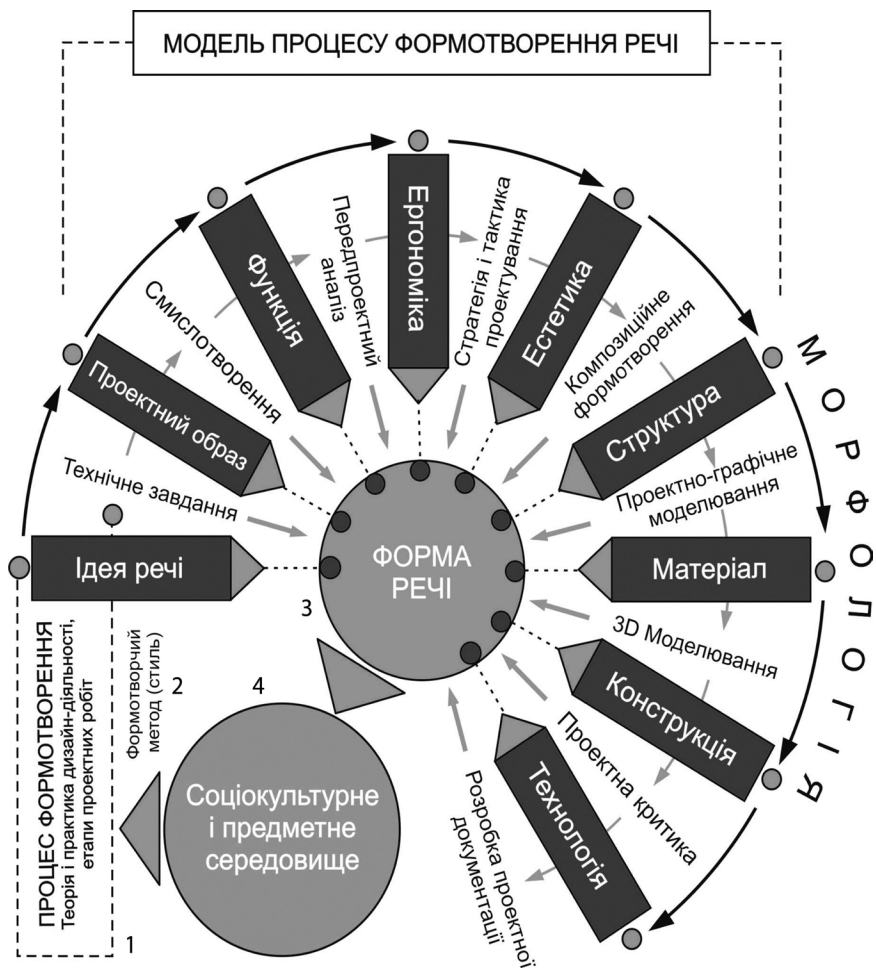
Igor Yurchenko. Features of formation of a universal model of shaping things. *The regularities of the formation of a universal model of shaping things. Defined the relationship of the constituent elements shaping process, the theory and practice of design activity, particularly the shaping method and style, shape things and its impact on the functioning of the socio-cultural and objective environment. Studied the static and dynamic conditions of the universal model.*

Key words: *universal model of shaping things, the theory and practice of design, project activity categories, formative method and style, statics and dynamics of a universal model.*

Аннотация

Игорь Юрченко. Особенности формирования универсальной модели формообразования. Рассмотрены закономерности становления универсальной модели формообразования вещи. Определены взаимоотношения составляющих элементов процесса формообразования, теории и практики дизайн-деятельности, особенности формообразующего метода и стиля, форма вещи и ее влияние на функционирование социокультурной и предметной среды. Исследованы статическое и динамическое состояния универсальной модели.

Ключевые слова: универсальная модель формообразования, теория и практика дизайна, категории проектной деятельности, формообразующий метод и стиль, статика и динамика универсальной модели.

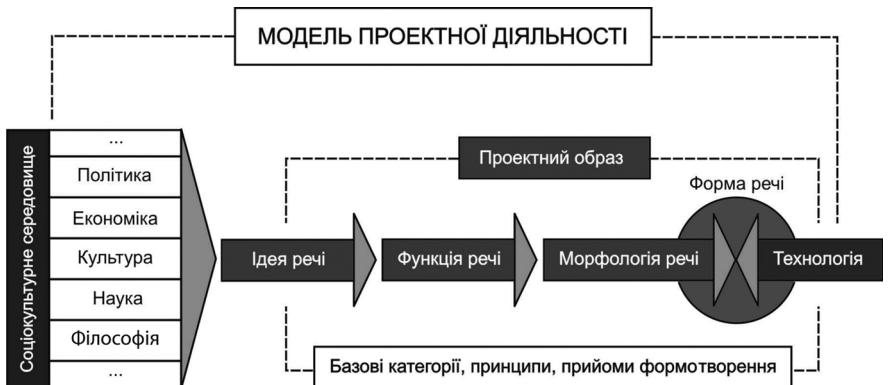

Модель процесу формотворення речі:
 1 – процес формотворення, теорія і практика дизайн-діяльності, етапи проєктних робіт; 2 – формотворчий метод, напрям, стиль; 3 – форма речі; 4 – соціокультурне і предметне середовище.

Рисунок *Юрченко І.А.*

Модель ідеалу дизайн-діяльності
Рисунок **Юрченко І.А.**

Модель проектної діяльності
Рисунок **Юрченко І.А.**